

**R. P. Fr. Ioannis Poncii, Corcagia-Hiberni, Ordinis Ff.
Minorvm, Sacræ Theologiæ Lectoris Ivbilati, Olim in
Collegio Romano S. Isidori Primarij Professoris;
Philosophiæ Ad Mentem Scoti Cvrsvs Integer**

Poncius, Joannes

Lugduni, 1659

Disptatio VII. De Legibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95688](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-95688)

QVÆSTIO IV.

De conscientia dubia.

¹⁴ **H**uiusmodi conscientiam quantum ad proposi-
tum habet is, qui non habet villam rationem,
nec probabilem quidem de qua appareat actio facienda
esse bona, aut mala.

CONCLUSIO I.

Dubius
de boni-
tate aut
malitia
actioni
debet
examina-
re rem.

*Quando habetur huiusmodi conscientia de actione ali-
qua, debet adhiberi diligentia ad cognoscendum qualiter
se res habeat, sine examinando rem bene per se, sine consu-
lendo atio, viros doctos ac bonos: Probatur quia haec obli-
gatio appetet ex terminis.*

CONCLUSIO II.

Si non
potest
absque
incom-
modo non
debet.

*Si facta debita diligentia maneat adhuc dubium, &
possit omittire partem minus tutam, absque ullo consi-
derabili derrimo, debet sequi partem magis tutam. At
si non possit eam sequi absque tali incommmodo, hoc est si-
ne eo quod priuet se voluptate, aut utilitate alias licita,
& multum desiderabili, cuius carentia esset molesta, ant
difficilis, potest sequi partem minus tutam, hoc est po-
test facere actionem illam de cuius malitia sic dubitatur,
quidquid dicat communior opinio qua oppositum tenere vi-
detur.*

*Probatur prima pars quia appetet talis obligatio ex
ipsis terminis.*

*Probatur secunda pars quia tum non proponitur suffi-
cienter lex qua prohiberetur actio illa: ergo non potest
obligare ad omittendam actionem.*

*Probatur secundo quia quando quis habet occasionem
minorem existimandi quod actio sit bona quam mala, vt
cum id est minus probabile potest actionem elicere, se-
cundum communem sententiam probatam questione
precedenti: ergo multo magis potest eam elicere, quando
habet eam occasionem existimandi quod sit bona, ac
quod sit mala: sed in dubio de quo agimus habet eam
quod sit mala: cum eamque appetere ut supponitur.*

CONCLUSIO III.

Dubius
de mali-
tia verius
qui par-
tis potest
quā vo-
luerit fa-
cere.

*Si dubium huiusmodi sit de malitia actionis & etiam
omissionis iuri, si dubitaret an malum esset r. iure & duo be-
neficia, & etiam dubitaret an malum esset ea non retinere, po-
tis potest est quacumque voluerit partem licite amplecti.*

*Primo quia si dubitaret tantum de malitia retentionis
adhuc posset retinere quacumq; altera pars esset tutor: ergo
multo magis potest ea retinere, quando dubitatur de
eæquali malitia opposita partis, quia tunc non est tutor
ipsi. Secundo qui cum sciat alterutram partem esse tu-
tam à parte r. i, nec sciat quænam sit, nulla est ratio cur
electio non esset in arbitrio suo. Tertio quia non propo-
nunt sufficienter malitia partis vilius: ergo non obligat
illa ex illis, & consequenter potest facere quod volue-
rit. *Hinc patet quando quis habet huiusmodi dubium in-
culpabile iure iuris, vt vocari, hoc est cum dubitat an sit
ius aliquod prohibens actionem; sive facti, hoc est cum
dubit an commiserit factum, quod constat esse iure
prohibitum, posse ipsum amplecti partem minus tutam
quando esset ipsi graue aut inconveniens eam omittere; si
enim potest eligere partem minus tutam in dubio. hu-
iusmodi de malitia actionis, cur non posset id facere in
simili dubio iuris aut facti? Sed circa haec omnia plura
fusius tractata in predicto meo Commentario videri pos-
sunt.**

*Aduerto autem in ordine ad proximam valde difficile
esse quod occurrat vñquam casus vtriusque premissæ
conclusionis, quia facti diligentia valde facile est repe-
rire rationem aliquam probabilem pro alterutra parte;
vnde resolutio magis speculativa appetet quam pra-
ctica.*

QVÆSTIO V.

De conscientia scrupulosa.

¹⁵ **P**er conscientiam scrupulosa intelligitur cognitio
quam habet quis de actione facienda, coniuncta
cum timore orte ex eo, quod apprehendatur probabi-
litas aut possibilis malitia coniuncta cum tali actio-
ne.

CONCLUSIO I.

*Quando habetur regula sufficiens ad operandum qua-
lis est cognitio certa aut probabilitas, aut dubio, deo se de-
malicia actionis iuxta dicta precedentibus questionibus, ber ge-
non obstante quocumque timore aut anxietate de malitia
actionis potest quis operari. Hæc est communissima, & pro-
batur, quia actio erit recta quocumque erit conformis opul-
regule recte rationis, sed actio de qua agitur erit sic con-
formis non obstante timore: ergo potest elicere.*

Confirmatur quia timor ille se tenet ex parte voluntatis; ergo non potest inducere obligationem non operandi.

CONCLUSIO II.

*Quamvis possit quis conformare se conscientie scrupulosa
amplectendo partem magis tutam, de qua non timetur, ali-
quando tamen potest obligari ad eam non amplectendam, ut
sic superet tandem scrupulos, & si non obligetur, certe iam me-
lius faciet. Hæc est etiam communis, & patet prima pars,
quia non semper obligat scrupulus ad eum deponendum
aut superandum, ergo potest quis tam ei se conformare.*

*Probatur secunda pars quia qui assidueant conformare
se scrupulis, ad eas mentis angustias quandoque peruen-
tiant, vt sint in infelissimo statu, & in maximo pericu-
lo cadendi in culpas mortales, à quo immunes essent, si
superarent scrupulos aut iis resistere: sed hoc ipsum est
motu sufficiens ad inducendam obligationem, aut sal-
tem ad hoc, vt apparere debeat melius esse iis resistere:
ergo.*

DISPUTATIO VII.

DE LEGIBVS.

*Vandoquidem Morales actus, vt boni sint
legibus conformari debent, & si iis ad-
uersentur, eo ipso mali sint necesse est:
pro ultimo huius Tractatus complemen-
to, hanc disputationem subiicere placuit
in qua non omnia quidem, sed præcipua & vniuersalia
& omnium captui magis proportionata praxique deser-
vientia breviter explicare conabor.*

QVÆSTIO I.

De Legi ut sic & eius divisione.

*Quoniam ex dicendis constabit legem naturalem non
consistere in ullo actu intellectus aut voluntatis, si-
ue humanæ sive diuinae, certum debet esse quod lex ut sic
non possit in ullo tali actu collocari: nam aliæ qualibet
lex in eo constitui debet, quia in qualibet reperitur ra-
tio legis ut sic. Et hanc ipsam ob causam lex ut sic, nequit
esse actus vilius superioris, quia ut dicemus lex naturalis
non est talis actus, nec necessario requirit ipsum.*

CONCLUSIO I.

*Non sufficiens explicatur lex ut sic dicendo, quod si illud
quod obligat ad actionem aliquam faciendam aut omittendam.
Probatur, quia promissio & iuramentum de actione ali-
qua facienda aut omittenda, quamvis alias non tenetur
quis obligat iurantem & promittentem ad eam faciendam,
& tamen nemo dixerit iuramentum aut promissione
sæ legem, ergo non bene sic explicatur lex ut sic.*

H h 2

Deinde praeceptum superioris quo alicui determinata persona praecepit, ut hic & nunc faciat vel omittat aliquam actionem, inducit obligationem & tamen non est le. Si iliter quando statuitur a Principe ut per annum subdit aliquid faciat, aut ad aliquod determinatum tempus, non est lex, licet inducat obligationem.

CONCLUSIO II.

Quid est lex ut sic bene describatur esse quod inducit obligationem faciendo aut omittendo actionem aliquam vniuersaliter, resp. eti omnia talis vel talis conditioni, sive determinatione ad certum tempus. Probatur, quia omni & soli legi conuenit hec ratio, & per hoc distinguitur consequenter ab omni alio, quod non est lex: ergo hic bene describitur, quia non agimus de alia descriptione, qu m de ea, per qua cognosc i potest quod omnes leges conueniant in aliqua parti ulari ratione in qua distinguntur ab omnibus aliis rebus, quae non sunt leges.

Probatur antecedens, quia nulla lex assignabilis est, cui haec ratio non conuenit; nec est aliquid aliud, cui conuenit: i enim aliquid, axime iuramentum aut promissio, aut receptum superioris, vel dictum, vel statutum, quod non dicitur lex; his autem non conuenit, non quidem iuramento aut promissione, quia talia obligant tantum per se personam particularem iurantem aut promittentem, & consequenter non inducunt obligationem vniuersaliter respectu multitudinis vlli. Non etiam praecepto vel statuto, vel auctoritate superioris quae non dicuntur leges, vel non obligant multitudinem; vel si faciant, non nisi ad determinatum tempus, ut magis patet, ex dicendis.

CONCLUSIO III.

3. Lex ut sic adequate dividitur in legem naturalem & positivam, & haec in diuinam & humanam. Probatur prima pars, quia datur lex naturalis, & positiva, & nulla lex assignabilis sit, quae non sit alterutra, quid autem sit vtraque lex postea declarabitur.

dividitur Probatur secunda pars, quia datur sine dubio lex positiva humana & diuina, & nulla lex positiva assignabilis sit, quae non sit vel una, vel altera, comprehendendo tam humanam & diuinam. Et positiva, loquendo vnu humana vocari potest & solet, sicut actiones liberae eorum humanae dicuntur in eosdem, qui in Tractatu de actibus humanis sumuntur actio humana. In quo non potest esse alia difficultas aut controversia, quam de nomine.

QUESTIO II.

De lege naturali.

DE hac lege quia suffissime egli in Commentario meo ad dist. 7. Tertij, hic breuissime discurrat, eo leorem pro dilecta iori remittens examine.

CONCLUSIO.

4. Lex naturalis consistit in conuenientia aut disconuenientia, quam habent actiones aliquae ad naturam rationalem independentem a lege positiva Dei aut creature. Hec est conformis Maiori 4. dist. 1. quest. 1. Lor. disp. 6. de legibus, Montesino disp. 22, quae sit 2. contra Nominales qui putant eam consistere in actu voluntatis dicitur, Suarium qui partim in tali actu eam collocat, Vetus qui in natura rationali, Averlam qui in eadem natura ut est cognoscitua, seu in intellectu, Alenem & Bon. qui in habitu superaddito, & alios qui in actu intellectus.

Probatur primo, Quia illud est lex naturalis, a quo per se primo habent actiones esse prohibita aut praecepta, quae prohibent aut praecipiuntur tali legi: sed habet hoc ab illa conuenientia aut disconuenientia, quas habent secluso quocumque alio, a quo haberent illas: ergo.

Probatur maior, tum quia lex positiva est illud, quod primo reddi ut aliqua actio prohibita aut praecepta, quod per talem legem prohibetur aut praecepitur tamen quia generaliter negaretur quod lex naturalis est illud.

5. Probatur secundum quia nihil aliud assignari potest quod conuenienter dicatur lex naturalis: ergo Probatur antecedens rei iudicio breviter alios dicendi modos, neque potest collocari partialiter aut tota iter in iustitione Dei, quia omnis ius iusti Dei ad extra est libera, & cōsequētē talis, uale potest non habere, sed quāvis nullam habere, adhuc aliqua client proibita de lege naturali, quia est euidentis, etiā in tali casu, quod Deus non sit in honordus, quod est ipse obediendus, & qui in honore ipsius aut statueret non obediens ipsi, etiam in casu quo non haberet voluntā iustitionem, qui prohiberet in honorationem, aut praecepere obedientiam, pessime faceret & fane qui hoc negaret, posset negare quod elsest malum fere id quod Deus praecepit non fieri, neque enim magis euidentis est else, in lumen non obediens Deo, quam in honore ipsius: ergo non consistit totaliter aut particulariter in iustitione Dei.

No etiam in natura rationali secundum se, aut secundum quod est cognoscitua, nec in intellectu, quia actiones, quae sunt proibita aut praecepta de lege naturali, habent esse tales ex se, & non a natura aut intellectu, non posset natura aut intellectus unius prohibere, alias non, nisi propter differentiam quae est in ipsi operationibus, quia scilicet a iusta ex natura sua ipsi conuenient, aliquae disconuenient, aliquae sunt ex iuste indiferentes sic ut non habent conuenientiam, ratione cuius praecipiantur, nec disconuenientiam ob quam prohibeantur. Ergo nec a natura nec ab intellectu habent prohiberi a. t. recipi.

6. Confirmatur de natura, quia idem ibi praecepere nequit, nisi quatenus considerarentur in ipso diuer & considerationes, nempe ratio personae particularis ac vniuersalis seu communis, ob quas diuersas considerationes repertas in principe forte fit, ut ipsi sibi possit praecepere & ferre legem, cui ipsemet tenetur obediens: sed in natura rationali non iusta huiusmodi diuer & considerationes: ergo non potest esse lex naturalis obligans se ipsam aut praecipiens vel prohibens aliquid ubi.

Confirmatur secundum, de actu intellectus. quia eatus actus intellectus, aut natura ut cognoscitua, eatus lex qui requiriuntur propositio intellectus, & homo debet esse conformare suo iudicio absoluto de re aliqua facienda, vnde si iudicaret abso utē quod teneatur hominem interficere, peccaret nisi interfice, et: sed haec ratio non sufficit, nam hoc non prouenit ex eo quod ipsum iudicium aut propositio sit lex obligans; sed ex eo quod per illum proponatur lex, aut quae vere obligat, aut quae apparet obligare, ut manifeste patet ex eo, quod requiriatur etiam propositio rei, quae est prohibita lege humana; & quod si quis existimat aliquam rem esse ut prohibita, peccaret nisi absit eret ab ea, quamvis reuera non esset haec prohibita; & tamen non propterea dixerit nullus legem humanam consistere in actu intellectus, aut natura rationali ut cognoscitua.

7. Obiectus primo, Lex naturalis communiter dicitur indita cordibus hominum, innata, insita homini, ac stabiliter manens in ipso: sed hoc non est verum de conuenientia, aut disconuenientia actionum, quae eatus est in homine, quatenus cognoscit aut apparet, h. dicit ipsam; nouam autem apprehendit aut cognoscit semper: ergo non est lex naturalis.

Respondeo, distingendo maiorem, quatenus vnuus qui que habet propensionem naturalis & facit itatem ad eam cognoscendam, concedo: quatenus ipsi met ex formaliter esset infixa, indita, in nata, nego maiorem distinguo etiam minorem: non est verum de conuenientia aut disconuenientia actionum, quod sit innata & c. priori modo, nego; posteriori, concedo, & nego consequentiam.

Confirmatur haec responso, Quia non potest intellegi quod lex naturalis collocata in eo, in quo volunt adiutor

aduersarij, sit formaliter innata ac infixa immobiliter naturæ, sed id deberet intelligi in aliquo sensu figurato & in proprio: ergo cum debeant ipsi ad talem sensum recurrere, ad talem etiam nobis recursum permittere debent. Probatur antecedens, Quia neque natura rationalis, aut secundum se, aut secundum quod est cognoscitiva; neque iusso Dei; neque actus intellectus ullus potest dici esse innatus cordi, hoc est intellectui hominis.

8. Obiectio secundo. Actiones præceptæ per legem positivam habent conuenientiam ad naturam rationalem, & prohibitæ disconuenientiam: ergo possunt dici esse de lege naturæ, si lex naturæ consistat in tali conuenientia ad disconuenientiam.

Confirmatur, Si conuenientia actionum, quæ sunt de lege naturæ, est lex naturæ, etiam conuenientia actionum, quæ sunt de lege positivæ, potest dici esse lex positivæ; sed hoc est absurdum: ergo.

Respondeo, negando consequentiam, quia non quæcumque conuenientia actionum est lex naturæ, sed conuenientia, quam habent ex se independenter ab alterius iustione; talem autem non habent actiones, quæ sunt de lege positivæ rationum. Posset tamen quis dicere quod actiones præceptæ lege positivæ sunt etiam legis naturæ non simpliciter tamen, sed ex hypothesi, præcepti positivii; quia reuera lex naturæ obligat ad obediendum superiori præcipienti cum debet, & est lumine naturali euidentia quod malum est non obediens ipsi.

Ad confirmationem respondeo negando sequelam maioris, Quia illa conuenientia, quam habent actiones præceptæ lege positivæ, non conuenit ipsis ex natura sua, sed per legem seu ratione legis positivæ, quæ potest assignari distincta ab illa conuenientia; sed conuenientia actionum præceptarum lege naturæ conuenit ipsis per se primò, & non ratione alterius legis, quæ comode assignari possit.

Quæsita quænam sunt quæ præcipiuntur aut prohibentur lege naturali.

Respondeo ex dictis, illa sola præcipi quæ habent ex se fine iustitionis superioris conuenientiam, & ea prohiberi quæ habent disconuenientiam, & cum priora sint honesta & posteriora in honesta; lex naturalis præcipiet sola honesta & prohibebit sola in honesta.

Maior difficultas est an omnia quæ sunt sic conuenientia & honesta præcipiat, & omnia disconuenientia in honesta prohibeat.

Respondeo autem quod sic contra eos, qui ad legem naturalem spectare putant sola illa conuenientia ac disconuenientia, quæ ex terminis nota sunt esse talia, & ratio est quia non magis illa dici debent esse de lege naturali, quam quæ ex talibus recte deduci possunt; omnia autem ex se conuenientia ac disconuenientia, honesta & in honesta, quæ non sunt nota ex terminis esse talia, deduci possunt ex conuenientibus ac disconuenientibus honestis ac in honestis, quæ sunt nota ex terminis: ergo omnia omnino conuenientia ac disconuenientia, honesta ac in honesta spectant ad legem naturalem, præterim si sunt sic conuenientia aut disconuenientia, ut siue ex terminis siue ex discursu constet, quod sit malum omittere, quæ conueniunt, aut facere quæ disconueniunt.

An lex naturalis sit una in se & ait una in pud omnes homines ac semper.

Respondeo affirmative, Nam impossibile est una quatenus conuenient omnes leges naturales in hoc quod sint tales, independenter à positiva voluntate: & quatenus quod est legis naturalis apud unum; id ipsum siue multiplex sit, siue non, est legis naturalis apud omnes à parte rei, quamvis possit fieri quod defectu cognitionis sufficiens id haberetur ab uno pro lege naturali, quod non habetur pro tali ab alio: cum enim sit conuenientia operationum aut disconuenientia, quæ habent ex se, nequit fieri ut absque ignorantia non habeatur ab omnibus pro lege naturali quod reuera est tale.

Et omni Deinde ex hoc sequitur, quod debeat esse una omni tempore, ita ut quod censetur legis naturalis pro uno

tempore debeat conscribi talis pro omni tempore eodemmodo, quo intelligitur esse talis in illo tempore nisi in casu ignorantie. Verum quidem est quod alicui possit esse de lege naturali, facere aliquid, quod non debet alius facere, nam Princeps ex lege naturæ i supposita institutione debet aliqua facere, quæ non debet subditus & è contraria; & aliquo tempore potest esse de lege naturali Patri generare ex filia, cum scilicet non essent alia mulieres sufficientes ad propagationem generis humani, quod a tempore non esset ipsi necessarium ex tali lege. Sed omnes tam omni tempore iudicant debere Regem facere talia & subditum talia, ac Patrem cognoscere illam in talibus circumstantiis; nec inquam potest contingere ut ullus non existimat, nisi det neatur, ignorantia, debere fieri omni tempore quod debet fieri in illo tempore ex lege naturæ, supositis' iisdem circumstantiis; valetatio vero circumstantiarum potest facere, ut quod aliquo tempore fieri debet, non debeat alio.

11. Quæres tertio, An lex naturalis obliget in conscientia sic ut transgressores possint merito puniri pena aeterna sensus & damni qualiter patientur de facto qui inferens & no damnantur. Et dico pena aeterna, quia de pena illa aeterna sensus & damni.

Respondeo, Quod lex naturalis quodam aliqua præcepta sua, nimirum illa quæ respiunt Deum, v. quæ præcipiunt ipsum non in honorum, obligent sic, nam non est potior ratio, cur non obediens Deo iubenti possit inferri talis pena, quam irreuerentiam exhibenti illi, nec enim gravius vide ut malum aut magis punibile quamcumque pena non obediens Deo, quam irreuerentiam ipsi exhibere aut. um odio prosequi. Nec refert quod qui irreuerentiam exhiberet, non cognoscet penam aeternam, quia sufficit quod faciat aeternum, qui ex se merito exigeret talem penam.

Quantum ad præcepta concernientia proximum ut talem præcepta, aut Rempubl. sine ordine ad Deum, non credo quod sic obligent, quia pena illa videtur excedere sine comparatione quodcumque detrimentum factum Reipubl. sine ordine ad Deum, quia non potest esse factum ipsi nisi detrimentum fuit, pena autem illa est infinita. Si cognosceretur tamen quod alius per culpam factum contra legem naturæ perderet vitam aeternam & damnatur in inferno ut si interficeretur in statu mortalis peccati, tunc quanvis interficere non prohibetur ut alia leges quam naturali, existimarem quod puniri merito possit pena inferni, quia tantum detimentam intulit proximo & iuxta hoc potest discurreti de illis casibus.

12. Quæres quarto, An lex naturalis obliget ad modum virtutis, sic scilicet, ut cum obseruanda est debeat obseruare per actum bonum, & non sufficeret ipsam obseruare per actum indifferentem aut malum, verbi gratia quando lex naturalis obligat ad succurrendum proximo in extrema aut gravi necessitate, potest alius succurrere ex motu charitatis, aut ex modo vanæ glorie, aut indifferenti, & si ex primo motu succurseret, obseruaret legem per actum bonum, si ex secundo per malum, si ex tertio per indifferentem si non satisficeret autem præcepto, nisi per actum bonum obligaret ad modum virtutis, quia non sufficeret ponere actum præceptum, hoc est succurrere proximo, sed debeat succurrere ex motu virtutis, si vero satisficeret ponendo actum præceptum, hoc est succurreret, ex quo cumque motu succurreret, siue bono siue malo, non obligaret præceptum ad modum virtutis, hoc est ad motuum virtutis, sed ad actum materialem tantum virtutis.

13. Circa hoc respondeo primò, quod lex naturalis obligat ad non ponendum actum malum & consequenter, quod non possit quis satisficerere illi præcepto legis naturalis per actum malum, sic quin transgredire legem naturalem, quamvis non transgredire legem illam naturalem, quæ præcipiteret determinatum aliquem actum. Hæc quod primam partem patet quia actus malus, ut talis habet disconuenientiam ex terminis ad na-

iam rationalem, sed omnis aetus talis prohibetur per legem naturam, ut patet ex dictis: ergo non potest quis obsecrare villam praeceptum legis naturalis per actum malum, quin transgreditur legem naturalem aliquam.

Probatur secunda pars. Quia malitia, quam habet esse illi actus, potest non spectare ad illam legem, quae praecepit illum aetum, nam quando praecepit subuentio pauperis per legem naturalem propter decentiam participationem quae est in illo aetate, quae decentia spectat ad virtutem charitatis aut misericordia, si quis subueniret ad finem vestre glorie, malitia quae esset in illa subuentione non spectaret, ut est evidens, ad misericordiam, aut charitatem, sed ad virtutem humilitatis, cuius est reprimere appetitum vestre glorie: ergo sic succurso non transgreditur ut quis praeceptum legis naturalis de misericordia exhibenda proximo, sed potius transgredetur praeceptum legis naturalis de humilitate obliteranda, seu non faciendo quod est contrarium per se ipsi: & hinc patet quod praeceptum aliquod particulare legis naturalis non obligat ad modum virtutis, cuius est praeceptum, quamvis lex vestra, sed non potest obseruari per actum virtuti oppositum, hoc est per actum vestrum.

13 Respondeo secundo. Posse obseruari legem naturalem voluntate per actum indifferente, sic, ut aliquis non peccet contra villam praeceptum eius, quando talem tantum eliceret, etiam cum instaret obligatio praecepti aliquis determinatus est legis naturalis. Probatur hoc quia per se nullum praeceptum iuris naturalis est obligatum ad non eliciendum aetum indifferente, alias non est indifferens, hoc autem supposito quando instat praeceptum de succurrendo proximo, si succurratur per actum indifferente, scilicet praecepto illi, non solum requirit subuentiōem proximi, quia subuentio aquae fit ad utilitatem eius, sicut ut honeste, sicut ex motivo indifferenti, sicut etiam ex malo, ut ostensum est supra, & gratia & absque fundamento diceretur quod obligaret ad honestatem speciem, quae est in illa subuentione, ut etiam patet vterius ex eo quod si quis subueniret ex alio motivo bono, nemo diceret quod non satisferet optime.

Quia vero certum est. Quod aliqua praecepta iuris naturalis obligant ad actum bonum, ut verbi gratia, praeceptum de amando, aut colendo Deum, neque enim amari aut coli potest actu malo aut indifferente, cum iam actu sit aliqua posse obseruari actu indifferente aut malo, apparet assignare quenam praecepta obligent ad actu bonum, & quenam non, ac etiam discrimen vtrumque, ob quod aliqua obligant ad talem actu, aliqua non.

Ad quod respondeo. Quando praecipiuntur aliqui actus, quorum emolumētum consistit in aliqua honestate, praecepta ad illos obligantia obligare ad honestatem, & consequenter ad modum virtutis; & hoc modo obligant praecepta: amoris diuinī & reuerentiae illi exhibentur. Præcepta vero quibus præscribuntur actus, qui habent ex natura sua physica emolumētum, ratione cuius possent præcipi, ut est præceptum de subueniendo pauperi; de pugnando pro Repub. & similia, non obligant ad honestatem, nec consequenter ad modum virtutis.

Quoniam. 14. *Queres ultimo.* Quomodo se habet lex natura-
do se habere ad legem eternam & ad ius Gentium.

Respondeo. Si capiatur lex eterna pro dispositione, quae ad legem ab eterno Deus habuit circa creaturam creationem & successam, directionem in suos fines, quo sensu Deus dicitur de lege deus. Ordinaria non posse facere hoc vel illud, quamvis ablo-

gatur & simpliciter posse, eam non spectare ad legem naturalē, ut hic de ea agitur; si vero capiatur pro aliqua dispositione rerum, quae est ab eterno in mente diuina, vnde oritur ex natura rei obligatio faciendi aut non faciendi aliquid, coincidit realiter cum lege naturali, & solum differt per hoc, quod ut naturalis, solum dicit convenientiam aut inconvenientiam, vnde oritur obligatio independenter a lege positiva, presecedendo ab hoc an sit eterna nec non; ut vero est eterna inuoluit eternitatem

illam, quam habet necessario in mente diuina; & quamvis leges etiam positivæ sint etiam ab eterno in mente diuina; vnde tamen eo modo quo lex naturalis, quia haec est simpliciter necessario existens in ea, non vero lex positiva.

Respondeo secundo. Si capiatur ius gentium pro omni illo, quod apud omnes gentes obligat communiter, legem naturalem coincidere cum iure Gentium, quod aliqua, quia lex naturalis obligat apud omnes gentes, etiam de facto quod aliquam partem, illam scilicet quae sufficiens præponitur; & quod omnem partem quantum est ex se, litter quod aliqua proxime non obliget apud aliquas forte, defectu sufficiens propositionis; non vero coincidit illo modo cum iure gentium quod aliqua, quia ius Gentium comprehendit omnia, quae communiter apud omnes gentes obligant; aliqua autem ex illis non sunt iuris naturæ, sed positivæ, ut est ius captiandi ac in seruitute redigendi captos in bello, quod non spectat ad ius naturæ, quamvis non sit contra ipsum.

QVÆSTIO III.

An possit dispensari in iure naturæ.

15 *Hanc etiam questionem suffissimè tractauit in Commentario meo ad disp. 37. Tertij n. 104. & sequentibus, vnde breuiter hic difficultatem perstringam.*

CONCLVSIΟ I.

Deus potest dispensare in aliquibus præceptis Decalogi & Deus potest consequenter in aliquibus præceptis iuris naturæ, quia talia est dispensare in aliquibus admissiuntur præcepta Decalogi. Hec est Doct. 3. aliquibus d. 37. cum suis omnibus, quem sequuntur Nominales, Capitulatio, Gerson, Navarrus, Sanchez, Henricus, contra D. Thom. & pris Deos, quos sequuntur Suaves, Vasques, Averus.

Probatur autem quia Deus potest dare licentiam ut aliquis interficiat innocentem, utatur uxore alterius, eo inuitu: huc autem sunt prohibita in Decalogo & consequenter in lege naturæ: ergo potest dispensare in aliquibus præceptis Decalogi & legi naturæ.

Probatur consequentia, quia nihil aliud intelligimus per dispensationem hic, quam facultatem faciendi licite, quod prohibetur fieri per legem naturæ ac Decalogi.

Probatur antecedens, non quia non patet ex terminis neque illo discutio sufficiens probari potest, quod non possit, ut patet ex solutione obiectiōnum; tum quia de facto præcepit Abraham interficere filium suum innocentissimum Isaac, facilius autem longe est dare licentiam contra faciendi præcepto, quod est in præcepto dispensare, quam præcipere ut contra faciat, quod ultra licentiam inducit obligationem contra faciendi.

Confirmatur, quia ut Princeps dispicit in lege sua, sufficit, ut det licentiam contraveniendi in causa, quo sine ipsis licentia non posset iuste contraveniri: ergo cum Deus possit facere per licentiam, aut præceptum suum ut contraveniat præcepto de non interficiendo, cui sine tali licentia non possit iuste contraveniri, potest dispensare dispensatio propria.

16. Ad hanc probationem respondent aduersarii Deum præcepisse quidem illam intercessionem, & eam fuisse propter eam licitam Abraham, ac consequenter posse ipsum præcipere multa alia contra præcepta Decalogi, ac posse etiam licentiam faciendi actus per illa prohibitos dire; sed tamen tum cum non dispensare propriètate dispensatione, de qua hic agitur, sed impropriè tantum; quia quando præcipiteret, aut licentiam daret, mutaret materiam actus reducendo ipsum ad statum tam, ut amplius quamdiu talis maneret, non esset prohibitus lege naturæ: sicut licet de lege naturæ prohibetur ablatio rei alienæ, si tamen Deus faceret aliquem dominum istius rei; ut bene posset, cum ipse sit supremus Dominus omnium rerum, tum ille posset accipere rem illam, nec ablatio esset verita lege naturæ, quia res non esset aliena, sed propria.

Sed imprimis ex hac responsione habetur, quod Deus actu suo aliquo possit efficere, ut licite quis contraveniat præceptis

præceptis Decalogi, in casu, quo alias non possit contraveniri ipsis, siue hoc faciat dispensando propriæ sine non, & hoc est, quod ad rem ipsam & utilitatem spectat, quodque conductus ad ostendum non omnia, que præcipiuntur iure naturæ, & in Decalogo, habere eandem conuenientiam, aut disconuenientiam, ex natura sua: Nam cum aliqua sint sic præcepta, vt Deus nequeat actu suo facere, ut licite contraveniatur, cumque possit facere actu suo, ut aliquibus quis contravenire possit, certum est non omnia esse tam intrinsece disconuenientia. Alterum autem, quod videri posset spectare ad nomen, an scilicet, quando actu suo facit, ut licite quis contraveniat, cum non possit alias, ut dispenset proprie, necne mihi videtur parui momenti. Sed ut probetur hoc ipsum, nempe quod Deus possit proprie dispensare, & quod sic de facto dispensaueret cum Abraham.

17 *Impugno responsonem predictam directe*; licet non sit dubium, quin facta aliqua mutatione ex parte actus sit prohibiti, eo ipso redderetur non prohibitus sic, ut posset fieri absque ulla dispensatione, nec etiam esset necessarium, ut actus Dei, quo fieret talis mutatio, esset dispensatio, & si non haberet Deus alium actum quam tam, non eo ipso dispensaret, ut patet in exemplo proposto in responsonie de actu Dei, quo faceret quem dominum rei, qua alias erat aliena, quo actu Deus non dispensat proprie in præcepto de non auferendo rem alienam; tamen si non adsit alius actus præter actum Dei, quo licentiam dat faciendi, quod alias esset prohibitum, tum sine dubio dispensat proprie in præcepto prohibente, tam bene quam princeps villus potest dispensare proprie, (quod omnes concedunt ipsi posse facere) in præcepto suo aut Antecellorum suorum, nec per illum actum sit aliqua mutatio moralis ex parte actus, ratione cuius posset fieri absque dispensatione proprie dicta, alias nunquam posset dari talis dispensatio: sed Deus ut præcepit de facto Abraham voluntatem intercedi filii, absque ulla alio actu, quo mutaret naturam interfectionis illius ita posset dare ipsi licentiam intercedenti ipsum absque ulla alio actu quo mutaret naturam in perfectionis alteri, quam mutari eam opporet per illam licentiam, quatenus scilicet per licentiam, redditum licita, cum alias esset illicita; quomodo necessario etiam mutari debent actus prohibiti, cum dispensatur in illis; & absque eo etiam quo ille actus, quo licentiam dat, habeat villam aliam rationem, quam rationem mere licentia: ergo tu proprie dispensaret. Probatur minor quia in hoc nulla prorsus est implicanti, nec est ratio ob quam id facere non posset, ut patet ex solutione obiecctionum.

Confirmatur quia in illo ipso præcepto, quo de facto Abraham præcepit interfectionem, non constat quod mutaret materiam interfectionis alio modo, quam quatenus per præceptum readebat licita, cum alias esset illicita; nec constat quod ille actus, quo præcipiebat, habuit aliam rationem mutationum materia, quam rationem præcepit; ergo non est dicendum quod habueat alium actu: nec quod ille ipse actus habuerit aliam rationem: ergo dicendum est quod sic præcipiendo vere dispensauerit, quamvis enim dispensatio ex se non inuoluit præceptum quia in multis dispensatur, que non præcipiuntur eo ipso, tamen præceptum inuoluit dispensationem. Hinc autem vterius sequitur, quod potuerit licentiam dare, que habere solâ rationem licentia sine alio actu mutationis materia, & sine eo quod licentia ipsa haberet aliam rationem, que mutaretur materia alio modo, quam mutari eam oportet per licentiam, & consequenter quod proprie dispensauerit aut dispensare potuerit.

18 *Obiicitur* Deus non potest mutare naturas rerum: sed ex natura actuum illi, qui prohibentur in Decalogo sunt mali, & actus qui præcipiuntur sunt boni: ergo Deus nequit facere ut non sint tales.

Respondeo distinguendo minorem, nisi Deus dispenset in illis, concedo; si dispensauerit, nego minorem & consequentiam.

Obiicitur secundo si Deus posset facere ut actus prohibiti

in Decalogo essent boni per actum voluntatis sua, non essent mali independenter à voluntate ipsius: sed hoc est iuxta principia Occami negantis prohibita esse quæ prohibentur in Decalogo ex natura sua, sed esse talia voluntate diuina, cuius sententiam supra negavimus.

Respondeo distinguendo maiorem: independenter à voluntate ipsius, quatenus posset per voluntatem facere, ut non essent mala, concedo, quoad aliqui saltem: quatenus non essent mala, si ipse nullam volitionem haberet circa illos, qua eos prohiberet, nego maiorem, & nego quod maior in sensu in quo admissa est, si iuxta principia illa Occami, nam ipse voluit prohibita in Decalogo non esse mala, nisi positivie prohiberentur à Deo.

Obiicitur tertio ex S. Thoma: Deus non potest dispensare in præceptis continentibus intrinsece ordinem virtutis & iustitiae, sed hanc continent præcepta omnia Decalogi: ergo Deus in illis nequit dispensare. Probatur minor quia illa præcepta sunt de malo & indebito: ergo.

Respondeo distinguendo maiorem: sic continentia illum ordinem, ut sit inseparabilis ab illis, concedo; ut sit separabilis nego; & similiter distinguo minor & probationem eius. Itaque præcepta aliqua Decalogi prohibent aliquid quod est indebitum, ex suppositione quod non sit dispensatio non vero ex suppositione quod sit, & consequenter non continuant inseparabiliter ordinem virtutis, nec prohibent illud, quod est necessario malum in omni casu, idque asserere est directe petere principium. Alias obiecctiones solutas vide in Commentario supra.

CONCLUSIO II.

19 *Nulla potestate humana, etiam Pontificis, potest dispensari in præceptis expressis Decalogi, aut iuris naturalis in illis. Hæc est à fortiori Thomistarum contra Navarrorum* in illis Sanchez, Henr. Inter quos tamen & Doctores non existent præceptis stimo aliam esse questionem quam de nomine: nam qui iuris naturalis negant conclusionem mouentur aliquibus exemplis, qui turbantibus de facto videtur dispensatum fuisse in aliquibus potestate humana, & qui eam tenent, fatentur illa exempla, & illa fieri posse, que facta sunt in illis exemplis sed negant tamen concludi inde dispensationem proprie dictam; & quantum ad proxim perinde est quid dicatur; sufficit enim quod aliqua possint fieri per Authoritatem huminam, que alias essent illicita legi naturæ, siue authoritate humana dispensetur proprie, siue non.

Probatur prima pars de præceptis expressis Decalogi, quam fortassis non negarent aduersarii, quamvis negant secundam; quia si aliqua authoritate posset in illis dispensari, maxime Imperatorum aut Regum, aut Pontificis: non autem Imperatorum aut Regum, quia non habent authoritatem, nisi quoniam tribuerunt ipsis homines: absurdum autem videtur homines habere authoritatem supra legem naturæ; non etiam Pontificis, quia non constat Deum dedisse illi talem authoritatem.

Probatur secundo, quia si possent, maxime in præceptis secundæ tabulæ, sed non in his, alias possent dispensare in præcepto de non occidendo innocentem, de non fornicatione, concupiscentia aut accipiendo bona proximi absque causa, quod est falsum secundum omnes.

Confirmatur quia non est potior ratio cur possent dispensare in ulla secundæ Tabulæ, in quo præfertim Deus ipse dispensare possit, quam in omni; sed non possunt in omni: ergo in nullo.

Probatur secunda pars quia ipsi Reges & Principes tenentur quacumque lege naturæ, tam bene quam alii: ergo non possunt dispensare in illis. Deinde non est assignabile, vnde competit ipsis talis facultas: ergo non est ipsis acribenda.

20 Confirmatur quia non est ulla necessitas aut ratio ob quam daretur ipsis illa facultas, aut ob quam competenter ipsis. Dices esse rationem, quia posset esse aliqua utilitas magna reipub. proueniens in aliquo casu, ex eo quod Patria aut principes dispensarent in huiusmodi præceptis.

Contra quia si esset aliqua talis utilitas, ob quam bonum

esset facere, quod alias esset prohibitum iure naturae, melius esset dicere quod in tali casu non obligaret ius naturae; nam videtur evidens quod ius naturae non obliget ad filium cuius oppositum fieri melius esset, ut constat evidenter ex eo quod ius naturae prohibens sit disconuenientia, quam habet res prohibita ex natura sua; quando autem melius esset, ut non fieret, non haberet disconuenientiam talem ergo non esset tum prohibitum iure naturali.

Confirmatur conclusio solutione exemplorum, quibus innituntur aduersarij, ad tenendum oppositum ipsius. Primum exemplum est de communitate rerum, quae erat iuriis naturae, quae tamen abrogata est auctoritate humana.

Respondeo nūquā fuisse praeceptum iuriis naturae de tali communitate obseruanda, præterim occurribus illis circumstantiis, ob quas videbatur expeditus introducere proprietatem. Circa quod multa consideratione digna videri possunt in meo commentario supra.

Secundum exemplum est de seruitute introducta iure gentium contra ius naturae.

Respondeo negando fuisse ius naturae de non redigendis hominibus in seruitute in occasionibus, in quibus id licet iure gentium, aut alio quouis.

Ad tertium exemplum de non auferendo aut retinendo bono alterius, abrogato per legem humanam de usu catione & præscriptione.

Respondeo non fuisse ius naturae de eo non retinendo in casu, in quo id licet per legem præscriptionis.

Quartum exemplum est de iure naturali, quod habet vir & mulier ad incundum matrimonium per mutuum consensum, & quilibet ad condendum testamentum ex arbitrio suo, cui iuri abrogatum videtur per legem prohibentem, ne alterutrum fiat absque aliquibus circumstantiis, quae alijs non erant & requiriuntur.

Ad hoc etiam *Respondeo* negando fuisse legem naturae de eo non retinendo in casu, in quo id licet per legem præscriptionis.

21 Quintum exemplum & longe efficacius est quod Pontifices soleant dispensare in iuramentis & votis, quorum obligatio est de iure naturae.

Respondeo Pontificem non dispensasse vñquam proprie in iuramento aut voto, sed improprie tantum, hoc est declarando quod reliquæ circumstantiæ occurrant, ob quas non obligat iuramentum, aut votum; aut commutando illa in meliora aut æquivalentia, considerata persona iurantis aut videntis, & alijs circumstantiis occurribus tum cum dispensat, cuius indicium est quod nunquam dispensauerit absque causa, si autem dispensare possit, non necessario requireret semper causam.

Dices in casibus, in quibus dispensaret, nisi dispensaret, obligaret ius naturale: ergo cum non obligat eo dispensante, signum est quod proprie dispensat.

Confirmatur quia si non dispensaret proprie tum, sed significaret mutatam esse materiam, aut faceret tantum commutationem, posset quis absque ipsius dispensatione cognoscere mutationem materie & æquivalentiam rei, in quam sit commutatio, cum re que commutatur: ergo posset tum propria auctoritate non obseruare iuramentum aut votum, aut facere aliud æqualens, aut melius loco ipsius.

Respondeo quantum ad legem naturalem ita esse, & quod non possit fieri de facto, quando non potest, oriens, non ex obligatione legis naturae, sed ex præcepto positivo quo id prohibetur, cuius legis occasio optima esse potest, ut tollatur occasio infringendi quandoque legem naturae, si enim relinquetur vnicuique facultas determinandi, an circumstantiae sufficientes occurrent, ob quas deberet iudicari quod non obligaret lex naturae, & an res alia, quam quis vellet facere, esset æqualens, facile possent homines iudicare ac determinare aliter quam reuera sufficeret.

Dices Prontificem uti verbo dispensationis, quando dispensat: ergo dispensat propriam.

Respondeo negando consequentiam, quia verbum dis-

penſas est æquiuocum & significat aliquando propriæ dispensationem, aliquando impropriam: sicut & verbum Privilegium, quo aliquando vitetur Pontifex; cum reuera non concedit propriæ dictum Privilegium.

22 Iam examinandum restat in quibus præceptis Deca. In quibus logi possit Deus ipse dispensare, aut an possit in omnibus, præceptis Deum quemadmodum in aliquibus possit, quamvis reuera exi-potit stimo hoc magis ad speculatiuam curiositatem quam addispenſa- vili atem prædictam conducere: nam id certum est nō, dispensarum vñquam nisi in quibus potest: & nisi constet de reuelatione, non licet facere aliiquid contra voluntum ex illis præceptis, si autem constet de reuelatione, vel ex hoc ipso constabit quod dispensare possit in eo, in quo reuelat se dispensare.

Dico tamen primo Deum non posse dispensare in duo-Domi de- bus præceptis primis negauis, prima tabula, hoc est in quibus præcepto de eo non in honordando, neque in præcepto de non assumento nomen eum in vanum. Hæc est communis cum bus præcep- tis, Scoto supra & patet quia non est magis evidens ex terminis præcep- tis, neque minus indispensabile quod Deo sit obedientia, primis dum, & quod non possit ipsem in hoc dispensare, quæ negauis quod non sit in honordando, nec assumentum nomen præcep- tis, eius in vanum: sed est eiudens ex terminis, quod Deo sit obedientia & quod ipsem in hoc non possit dispen- sare: ergo.

Confirmatur quia si Deus iuberet aut licentiam daret irreuerentiam libi exhiberi, sequeretur contradiccionem, nam ex uno capite fieret ipsi irreuerentia, ut supponitur, ex alio non fieret: non enim est irreuerentia Deo facere quod ipsem iubet, aut ad quod faciendum dat licentiam.

An autem possit dispensare in primo præcepto negatiuo qua parte præcipit non adorando eis Dei falsos, non adeo videri possit certum, loquendo præterim de adoratione externa, quia non videtur tam expressa & necessaria malitia in hoc, quin Deo iubente posset fieri. Sed tamen cum non possit illa adoratio fieri, quin externe significaret quis se eos pro Deo vero habere, & hoc faciendo mentitur, supposita cognitione Dei veri (sine qua, nisi vincibiliter decesset, non adoraretur Deus falsus peccaminoso) non potest sine dubio Deus in tali adoratione dispensare nisi posset in mendacio, ostendi autem 3. a. 3. quod non possit dispensare in mendacio.

23 Dico secundo Deum dispensare posse in primo & primo & secundo præcepto quoad partem affirmatiuam, qua præ- secundo cibitum amor & reverentia aut cultus aliquis possumit, dispensan- nam cum ille amor & cultus non sit simpliciter necessaria, re quod rius ut perducatur quis ad finem; nec Deo, qui bonorum affirmat, nostrorum non indiget, sit utilis vtilitate villa, sine qua non iam, effet tam perfectus ac beatus, ac est cum illo, non apparent ratio villa, ob quam necessario absolute & simpliciter Deus non possit dispensare in illis præceptis quoad hanc partem.

Dico tertio reliqua præcepta expressa Decalogi esse a Deo dispensabilia: tum quia non potest ostendit implicatio, tum quia si potest in præcepto de amore & cultu suo, multo magis videtur posse in reliquis, quæ proximū concernunt. Dico autem reliqua præcepta expressa, quia præceptum de non mentiendo, sit reducibile ad præcepta Decalogi, nec tamen in eo potest Deus dispensare, ut ostendi in Commentario ad disp. 3. Tertii.

Q V A S T I O IV.

Quid est lex humana.

24 Ixi supra legem ut sic ad equum puidi in naturalē & positivam; & hanc in diuinam & humana, quia vero legis diuinæ consideratio per se ad Theologiam spectat, in hoc Tractatu solum de humana agendum est.

C O N C L V S I O I.

Lex humana est ordinatio vniuersalitatis, quia præcipit Quid est aut probibet supremus Reipubl. Dominus creatus lex hu- aliquid tendens in bonum commune Reip. Subditus mania. suis. Hæc in re est communis & patet quia omni & soli congesit, ut patet ex singularium partium expositione.

Dicitur

Dicitur: ordinatio qua precipitur aut prohibetur aliquid quia in hoc conuenit cum lege naturali ac positiva diuina. Dicitur: creati superioris Reip. ut distinguitur a legi tam naturali, quæ non est superioris, & a positiva diuina, quæ non est creati, sed creati superioris. Dicitur: supremi, quia ordinatio etiam praecipiæ superiorum subordinatorum alteri non est lex, ut hic agitur de lege. Dicitur: vniuersalitatis, quia non quæcumque ordinatio lupi mi Domini, etiam tendens in bonum commune, est lex, nam si ordinaret alium particulari, etiam præcipiendo faceret hoc vel illud, illa ordinatio non esset lex sed præcipitum simplex; & si præcipere omnibus ad mensum facere hoc vel illud, nec illa etiam ordinatio esset lex, sed dictum aut aliquid simile. Debet ergo lex esse ordinatio vniuersalitatis, dupli vniuersalitatis, primo quatenus respicit omnes subditos, vel absolute, vel cum restrictione, ut si respiceret omnes conuenientes in aliquo statu, & conditione, ut omnes viros, omnes feminas, omnes milites, omnes nobiles, omnes viuas &c. secundum quatenus respicit tempus, debet enim esse sine limitatione ad determinatum tempus, hoc est ad tot menses aut annos; nam ordinatio præceptuæ ad determinatum quocumque tempus non vocantur lex; &

Ex parte in hoc sensu dicitur lex debere esse perpetua; non quod non possit abrogari aut mutari; sed quod quando fertur, feratur absolute res ipsa omnis temporis futuri, saltem quatenus cum non sit determinatio aliqua ad limitatum tempus. Dicitur: quia præcipitur aut prohibetur, quia lex capit pro ratione superioris, non quacumque etiam vniuersali & tendente in bonum commune, sed talis, ob cuius transgressionem possit puniri subditus, & per hanc excluditur consilium ac petitio vniuersalitatis superioris. Dicitur: Quia præcipit superior subditus, quia aliis præcipit non quid. Dicitur denique tendens in bonum commune, quia Principes humani non habent auctoritatem praecipi, tamen nisi respectu boni communis; unde quod præcipitur ab ipsis auctoritate legis latius, debet esse ipsam. ad bonum commune, & consequenter quocumque præcipitum ipsorum, quod habet rationem legis, debet esse conducens ad bonum commune; & hinc Principes nequeunt ferre leges præcipientes aliquid, quod conductit tantum ad bonum suum proprium ac particularum, nisi quatenus hoc bonum posset conducere ad bonum commune.

25 Dices Principes posse præcipere actum indifferenter & consequenter ferre legem vniuersali alteri præcipientem, & les actus: ergo hæc particula reddit definitiōnem malam.

Respondet. Doctores communiter negando consequentiam, quia licet secundum se tales actus essent indifferentes, tamen supposito præcepto sunt boni.

Contra primo quia si posset ferre legem de actibus indifferenter & hi eo ipso censendi essent boni bonitate tendente in bonum commune, posset etiam multo magis præcipere actus tendentes in bonum suum particulare, & hi eo ipso deberent dici spectare ad bonum commune, & consequenter quando queritur an possit præscribere leges spectantes ad bonum particulare suum, quæstio esset ut iunt de subiecto non sibi ponente, quia non posse vult actus præscribi qui non spectarent ad bonum commune.

Contra secundum, quia quando dicitur, quod leges debent ferri circa bonum, hoc certe intelligi debet de bonitate obiectiva, quam haberent actus ex lege independenter à bonitate, quam haberent ex eo quod lege præscriberentur.

Respondet. ergo quamvis Princeps forte posset hic & nunc præcipere actum indifferenter & conduceat etiam ad bonum proprium, ad experientiam obedientiæ subditum non posse tamen eum ferre legem vniuersalem de talibus actibus, quia experientia obedientia respectu vniuersali alterius hic & nunc, si in actu indifferentiæ siue in actu conduceat ad bonum principis, posset conduceat ad bonum commune, nec appetit irrationaliter, sed ferre legem vniuersaliter de talibus non posset conduceat ad bo-

num commune & omnino appetit indecessus.

CONCLUSIO II.

26 Ordinatio in qua consistit lex humana, est actus voluntatis: non vero solius intellectus, nec intellectus & voluntatis. Hæc est Dott. 1. d. 36. cum suis multis aliis contra D. Thom. 1. 2. quest. 90. a. 1. tuos illius sequentes communiter. Non est autem dubium quin voluntatis ad legem ferendam requiratur actus intellectus & voluntatis, sed quæstio est, in quoniam ex illis consistat formaliter.

Probatur conclusio primo auctoritate Philosophi dissentientis, & her. legem esse contentum Reip. Platonis voluntatis eam decreatum populi, in Dialogo Minos. Vlpiani appellantis eam lib. 1. de ff. placitum Principis: sed consensus decertum, placitum significant per se primo solum actum voluntatis: ergo. Et certe ipsa et scriptura vocat præcepta dei voluntatem eius. Psal. 302. nos as fecit vias suas Moysi, ita Israel voluntates suas. Deo e me facere voluntatem tuam Psalm. 142. eadem autem est ratio de lege positiva Dei, ac de lege humana quantum ad hoc.

Probatur ratione: quia posito quocumque actu ex parte intellectus legislatoris, ac eo optime cognito a subditis, non obligaretur eo ipso ad aliquid faciendum; potius vero actum voluntatis ab ipso intellectus (si per impossibile aut possibiliter potest fieri) quo vellet aliquid fieri, & vellet punire nisi fieret, eo ipso quis obligaretur: ergo signum ut quod lex consistat in solo actu voluntatis & nullo modo in actu intellectus non est partialiter, nec contra it.

Confirmatur quia lex positiva humana est libera & possit Princeps eam ferre vel non ferre etiam positis quibuscumque motuissed hoc non est verum de vero actu intellectus: ergo non consistit in actu intellectus. Nec certe quod requiratur nesciatio actus intellectus ad hoc ut habeatur lex, quia hoc non arguit quod sit de ratione legis sicut nec eo quod ad actum virtutis necessario requiritur præpositio intellectus, sequitur quod illa præpositio sit de ratione formalis actus virtutis, & hoc vel in xime, quia ille actus requiritur, ex subordinatione voluntatis ad intellectum, quia enas cum sit potentia caca, nequit agere nisi in obiectum propositum per intellectum.

Obiectio. Plato in predicto Dialogo & Philosophus Ethic. 12 ait legem esse sententiam ac opinionem a ultitudinis, & Cicero dicit eam esse rectam rationem ac prudentiam.

Respondet. has auctoritates debere intelligi causaliter ac de ceteris sed nec Aduersarij ipsi dicunt legem esse sententiam aut opinionem legis auctoris, unde mirum est cur opponant hæc loca.

Obiectio secundum lex dirigit, illuminat, instruit, sed hoc spectat ad intellectum.

Respondet. legem hoc facere obiectu, quæ erit nisi cognosceretur, non sciret aliquis ad quid obligaretur: sic autem posset hoc facere quamvis non spectaret ad intellectum. Vnde negatur minor.

Quæstio in quoniam actu voluntatis consistat lex.

Respondet. in illo quo sub terminatione sententiae vult aliquid fieri a subditu vniuersaliter, tendens in bonum commune, capiendo tamen penam non formaliter prout dicit ordinem ad culpam, sed potius materialiter, ut est malum indestable aut inutile.

QUÆSTIO V.

Quibus præcipi possit lege humana.

28 Hoc supponendum primo contra Luth. Cuiuslibet & alios Hæreticos, qui cum humanis legibus absunt, viuendi licentia, quam sibi usurpare volunt, coercerentur, ut eos in impedimento exparent, in fidibus Christi. Fideles Christianos quales se prefererant, humanam poena etatem nihil subdant, propter auctoritatis habere docebant, nihil ea doctrina bus humanis absurdius videri posse, quid enim magis ridiculum quam si contra

si contra Principis edicta ac leges Christiani fideles nec arma portarent aut eos in Reip. perniciofa molirentur, aut alia simi la meditarentur facinora, eos meritis scelorum peccatis coerceri non posse, praeternum cum non suffragentur impensis scriptu et loca quibus innuntuntur: nam quod ait A postus Rom. 6. Non sub lego es sis, sed sub gratia, in illo modo fauerit, cum intelligendum sit de lege veteri a cuius observationibus Christus nos liberavit, quo etiam sensu intelligendum illud 1. Cor. 9. factus sum iis qui sub legi sunt, qui sub lego esse, cum ipse non esset sub legi: & ad Gal. 3. Quicunque ex operibus legis sunt, sub malo dicto sunt. Sed exactior huius rei examinatio ad Theologiam spectat.

Suppono secundo quoscumque subditos, ad quos exten- dirit lex, ad eius obseruantiam teneri, neque enim de uno magis quam de reliquis maior est ratio; & alios teneri ce tunc est cum alioquin non esset ex. Vnde difficultas solu- mentis de ipso Princeps, sub tuis extra ipsius distri- butum secularibus respectu ad leges Ecclesiasticas & Ecclesiasticis respectu ad leges ciuiles seu seculares.

29 Communis utem sententia est Principes teneri suis legibus quoad vim directiuan (loquitur autem de le- gibus qua um obseruantia non dedebeat Princeps, etiam quousque haec causa a vix sit necessaria, quia tales leges non debentur nisi extenduntur ad Princeps, nullae autem illorum obligant nisi ad quos extenduntur) hoc est ita ut peccent nisi obedi- ent; non autem quoad coercituam, quia si non obser- uent, non possunt pena ad obseruantiam cogi. Cuius re- solutionis prima pars probari solet auctoritate Iudiorum, c. 3; de summo bono inserta Iuri canonico: In istum est Princeps legibus obtemperare suis; tunc enim iura sua ab omnibus custodienda exi- lione, quando & ipsi met illis reverentiam praeberet. Item. c. eum omnes de constit. ex In- nocentio 3. Cum igitur quod quisque iuri in alterum sta- tur, ipse debet ut eo, & sapientis (i. Catonis) dicat. Autem ritas, patere legem quam ipse iuleris. Sed ne cito an haec authoritates sufficient, quia quamvis iustum esset & optimum consilium ut obediret suis legibus Princeps; tamen non inde inferatur quod debet obediare sub pena peccati. Deinde cum possit Princeps dispensare cum aliis, possit etiam secum, & sic frustra videtur obligatio vlla quam sibi suis legibus imponeret. Vnde videtur mihi rationabilius quod Princeps non obligetur vlo modo suis legibus directe; quamvis suppositis suis legibus obligantibus aliis, quarum obseruantia ipsiusmet deceret, ne ob frequentem non obseruantiam scandalizaret alios & daret ipsis occasionem rumpendi easdem leges ac consequenter peccandi & quandoque etiam bellum ciuile mouendi, ex- stimem ipsum iure naturali teneri ad obseruantiam carun- dem legum, ut saltem ad eas non violandas publice.

Quod si etiam in communione Reip. consensu conueniret cum Princeps in condenda allqua lege vniuersaliter ipsu- met & ceteros comprehendenter, quam sine tali conuen- su condere non posset, & ad quam condendam Resp. non consentiret, nisi exsuppositione quod Princeps vellet etiam se obligare, teneretur etiam vi huiusmodi pacti, quod quandoque expressum esse posset, quandoque non, ad obseruantiam talis legis, & si vergeret in magnum ac ineuitabile detrimentum Reip. violatio haberet ipsiem Tyrannidis & Princeps posset a Rep. cogi ad obseruantiam: crediderim tamen hunc casum esse unum ex illis Metaphysicis quos vocant, qui nunquam veniatis prae- xim, & etiam sub diversis nationibus potest, haec autho- ritas esse maior aut minor iuxta potestatem maiorem vel minorem, quem Reges habent.

30 Quantum ad leges Ecclesiasticas, non est dubium quin iis obligentur quoad vtramque vim directiuan & coercituam omnes fideles tam Ecclesiastici quam seculari- res, quia ut suppono ex Theologia, Deus dedit Authori- tatem Romano Pontifici supra omnes fideles, quoad spiritualia, seu illa quae conducere possunt ad bonum anime, & consequenter etiam quoad temporalia indirecta, quatenus sunt media conuentia ad spiritualia.

Personae vero Ecclesiastice subduntur legibus ciuilibus non dedecentibus suum statum quoad vim directiuan

quia nulla est ratio ob quam ab illis eximerentur magis Ecclesiastici subduntur ipsi, non tamen subduntur ipsi quoad iuris diuini contra iuris diuini, quia non possunt puniri a iudicibus secularibus sine confessio superiorum Ecclesiasticorum. In iuribus haec autem immunitas Ecclesiastico um sit de iure diuino quod controvenerit: sed quod ad me artinet, non video funda- mentum iuris diuini aliud, nisi quatenus Pontifex habet superioritatem supra Reges quoad spiritualia & ille ex hac authoritate eximeret clericos a potestate coercituam illo. rum. Sed nec hoc sufficit ad ostendendum quod illa ex- emptio sit iuris diuini quamvis fundatur in iure diuino, si nec ceterae leges Pontificis sunt iuris diuini, licet in authori atque ipsius eo iure sibi competente fundentur, sed hoc est Theologicum.

31 Quantum autem ad subditos vnius Principis sub- Quomodo ditione alterius degentes, id certum imprimis posse alte- do aliquam Principem compellere eos ad obseruantiam legum polle, se- suarum & eos obligari etiam ad illas obseruandas, quando leges principis expresse extenduntur ad ipsos, si tamen obseruantia illa non praedicere proprio Regi aut recipi quod si precepit, dicet, non potest eos obligare, nisi sub conditione quod si non velint obedire, discedant a sua ditione; quia id ex- possit iniustum, leges autem non possunt ferri nisi de re iusta. Proprius etiam rex potest obligare eos ad obseruantiam Quomodo suarum legum, qua parte obseruantia non praedita au- do pro- thoritati alterius regis aut ipsius legibus, sub conditione prius pot- tam quod si nolunt obedire, eo ipso velint recedere ab ipsius imperio & perdere quemque priuilegia ac em- do ab- lumenta ipsius ratione subiectio ad ipsum competetia, ditione nam si hanc optionem eligerent, possent non obedire quantum ad conscientiam, sed Rex possit in penam bona iporum confiscare. Quae tota doctrina est conformis praxi, & confirmatus sufficenter quia: paret esse conformis ratio: i, nec aliquid in contrarium adduci potest, quod facile solui non possit.

32 Quare vlerius solet, cuius loci legibus tenen- Cuius lo- tur se conformare hospites & peregrini quantu ad con- ci legibus scienciam, proprij ne, an alieni, in quo peregrinantur, que debent se difficultas praecipue locum habet quantum ad proxim, in confor- matione & obseruantia festorum; & quamvis fuse tracte- regal. tur ab Authoribus, mihi videtur faci i. solutionis. Itaque existimo eos posse conformare se quibus voluerint, modo tamen id non faciant in fraudem, vt eximant se ab vtilitate, vt si, dum ieiunandum esset in vno loco, conferrent se ad alterum, & dum in illo, ad prior, vt facile contingere possit in diuersis dioecesis viciniis; sed eper eauendum est scandalum, magis tamen congruum appetit, vt si patuo tempore abesse debeat a loco proprio, confor- mante eius legibus, si id possent facere ab illo magno incommodo, si vero diu abesse in vno loco alieno, de- centius videtur, vt ei se accommodarent; sed vt dixi, modo fraus absit securè facere possunt quodlibet secluso scandalo.

Sed quid dicendum de pauperibus nullum domicilium proprium habentibus, sed hinc inde necessitatis suble- uanda gratia vagabundis.

Respondere eos debere conformare se loco, in quo se re- Cuius lo- perirent, nisi per hoc valde grauarentur vt quandoque co- ci legibus perirent, tingeret posset, ad quod etiam ratione status vlerius ob- tenentur ligari possent, cui conueniens valde esset talis conforma- pauperes, tio, vt magis inducere alios ad succurrendum.

Q V A E S T I O VI.

Quid praecepi possit humana lege.

CONCLVSI O I.

33 Multa praecepi possunt humana lege, que non sunt humanae praecepta lege naturae, non tamen aliquid quod sit contra lege que illam legem. Haec est communis & patet prima pars ex noa sunt communis praxi omnium gentium & ex utilitate maxi- naturae, que inde prouenit ad conseruationem ac augmen- tationem boni publici.

Probatur secunda pars, quia Principes subordi- traria- nantur legi naturae, haec vero non subordinatur illis; ergo non possunt statuere aliquid contra legem na- turae.

tu: Deinde lex humana habet pro obiecto bonum commune, & quod conductus ad illud, sed nihil contra legem naturae est conductus ad bonum commune, ergo lex humana nequit ordinare aliquid tale. Pratera lex humana tendit in bonum commune: sed nihil quod est contra legem naturae potest esse bonum commune: ergo.

Non posse secundo legem humanam etiam Ecclesiasticam, sicut prius posse se extordere directe ad actus internos praecepti, bene tamen indirekte. Hae est communis, & patet prima pars quia si esset talis authoritas in Principibus aut Ecclesia, est verisimile quod aliquando esset reducta ad actum, sed non est vnumquam.

Confirmatur quod Principes seculares, quia illorum authoritas est directe ad bonum politicum Reip. sed actus interni per se ad illud non conductus: ergo non possunt per se directe praecepti ab illis.

Probatur alter satis communiter: quia non possunt Principes aut Ecclesia iudicare, nec punire transgressiones, quae fierent contra praecepta de actibus internis, quia non potest cognoscere quando fiunt: ergo non possunt praecepti: quia frustra esset authoritas praeceptiva ab ipso puniri. Sed haec ratio non placet, maxime quantum ad Ecclesiam, quia sufficeret remittere castigationem ad Deum. Nec potest esse dubium quin multi retrahentur ab actionibus prohibitis lege humana per hoc, quod scirent transgressores castigandos a Deo, quamvis scirent se immunes a castigatione Principum ex eo scilicet, quod essent ipsis occulta: Vnde non esset frustranea authoritas talis praeceptiva, quia haberet utilitatem illam retrahendi scilicet homines ab illis actibus.

Deinde, praecepit Ecclesia actus internos indirekte & prohibet alios, ut statim dicetur, & tamen nequicunque punire transgressores, quia non potest cognoscere quando fit transgressio, & si dicas posse cognoscere in confessione, sumiliter potest dici de transgressionibus solorum internorum.

35. Probatur secunda pars; quia Ecclesia prohibet haeresim internam coniunctam cum significatione externa sub poena excommunicationis, & consenserter praecepit ne fiat talis haeresis.

Deinde quando praecepit actum externum, praecepit consequenter actum aliquem internum nempe illum, si ne quo non posset esse externum. Hoc tamen non obstante latius probabile puto, nisi Ecclesia praecepere possit solum internum, non posse etiam eam praecepere internum determinatum talis vel talis speciei, etiam indirekte ratione externi, sed solum aliquem indeterminate ex omnibus qui possunt sufficere ad externum. Mouor ad hoc quia reuera est eadem ratio de utroque, & quia ad illud de haeresi potest dici quod Ecclesia prohibeat solum actum externum, quando habet maliciam defumptam ab interno, & quod nullo modo prohibeat internum, nec directe nec indirekte.

Dices proponi praeceptum Ecclesiae de attentione in diuino officio cap. Dolentes de celebratione Missarum.

Respondeo vel id intelligendum de attentione externa, quae consistit in tali recitatione, ex qua non potest externe colligi quod quis internè non sit attentus, ut cum nō sit aliud alius externum, quod denotaret diuagationem mentis ab attentione interna, que sane attentione utiliter praecepit posset. Vel si de interna intelligentia sit illud caput, potest dici quod Ecclesia etenim praecepit illam attentionem, quatenus praecepit recitationem & celebrationem externam quatenus bona est, quia lex vniuersalis fertur in bonum: sed nulla est bonitas in illis ratione cuius praeiperent, nisi quatenus fierent cum attentione & haberent bonitatem moralem ab actu interno, quo quis vellit celare aut recitare officium cum debita attentione nullam enim habent bonitatem nisi quatenus cederent in cultum, laudem aut honorem diuinum vel in emolumen aliquod spirituale: sed hoc ipsis non competet nisi quatenus fierent cum attentione. Posset etiam dici quod non tam Ecclesia ipsa praecepit in illo capite attentionem quam proponat praeceptum iuris naturalis: existimo enim quae in celebratione Missarum ac recitatione di-

uini officij teneri iure naturali ad attentionem ac reuerentiam: nam apparet ex terminis modis dum quis pergit res diuinis, aut conuersatur cum Deo, irreuerenter se præbere, vnde etiam patet quod quis teneatur attente & reuerenter dicere orationes illas, quas non teneatur dicere, quando dicit illas; modo tamen dicat eas per modum orationis: quod addo quia posset eas rei atque dicere & non per modum orationis, & tum non teneretur ad attentionem ac reuerentiam, ut manifestum est. Aduerto autem circa hoc attentionem & reuerentiam debitam non impediti per ullam compositionem externam, quae non tollat internam, vnde posset quis reuerenter orare tam stando quam ambulando, sedendo, cubando & quoquecumque alio modo, & etiam si trahatur manibus quamcumque rem, modo non tolleretur attentione ac reuerentia interna.

Quod si quis dum laborat manibus, ut quod frequens est apud religiosos cum latratis vniuersitate culinæ, colligit herbas, mundat domum & alia similia facit, velit etiam dicere orationes vocales: quandoquidem certum sit attentionem interiorum frequenter interrumpi per occupationem illam externam magis ac minus iuxta naturam ipsius bona tamen & utilis celere debet illa oratio vocalis, quia quilibet pars ipsius coniuncta cum attentione est bona, & supponi debet quod qua parte interrumpitur, non dicatur per modum orationis, sed potius recitationis.

Q VÆSTIO VII.

De promulgatione & acceptatione humanarum legum.

36. **V**erum lex humana obliget requiritur sufficiens intimationis eius, quæ quantum est ex natura rei, fieri potest, verbo scripto, nutu, quamvis ab aliqua Rep. oratione interdari posset, ut aliquis determinata intimatio requiratur, v.g. ut intimetur scripto: nemo enim teneri potest ad faciendum quod non cognoscit esse faciendum & intimatio, quae ad collendam ignorantiam legis requiriatur potest fieri sine dubio quoquecumque ex predictis modis. Præter id, etiam significationem seu intimationem huiusmodi legis requiriatur alia promulgatio seu intimatio eius cum certis cerebris cœmoniis; sed haec non est necessaria ex natura rei; sed ex consuetudine aut alia lege introducta est, & posset tolli a iugando, accidente confessu reip. Hæc autem promulgatio ab aliis dicitur debere fieri non solum in Curia principali, sed in aliis locis. Sed hoc totaliter dependet à voluntate & institutione Principum & Rerum. nec eodem modo in omnibus locis de facto requiritur. Post autem promulgationem requiruntur aliquot dies, nempe totum, quot moratius sufficiunt ut notitia legis ad omnes peruenire possit, ad quos exteditur, & de facto ius ciuile prescribit tempus duorum mensium, antequam lex obliget. Verum hoc etiam dependet ab institutione hominum, & pro diversis locis, diuersa posset esse consuetudo; nunquam tamen in conscientia obligare potest illa lex, etiam translatio tanto tempore quantum prescribitur à promulgatione, eos qui præsertim inuincibiliter nesciebant legem promulgatam, quamvis in foro externo posset procedi contra illos, tanquam si deliquerint.

Quoad acceptationem legis attinet, quando Princeps aut legislatores sunt absoluti, non requiritur ex natura rei: si tamen non acceptare, & Princeps id permittere, censendum esset, quod ille non voluerit obligare ad legem, nisi accidente acceptatione. Iuxta quam doctrinam universalem facile quis determinare potest casus quoscumque particulates, quos propter ea non est necesse proponere.

Q VÆSTIO VIII.

Ad quid obligat lex humana.

37. **D**ico primo. Potest lex humana tam Ecclesiastica Lex huiusmodi quam ciuilis obligare ad culpam mortalem. Hec est test obli- contra Gersonem, qui nullam omnino, & Almainum ac gate ad alios, qui solam Ecclesiasticam legem putant obligare culpam mortalem, posse ad peccatum mortale.

Prob.

Probatur, quia ratio naturalis dicitur tam obedientia principibus quam honorandos parentes: ergo sicut qui in honorarent parentes peccarent: ita & qui non obedirent principibus.

Confirmatur, auctoritate scripturae praecipientis obedientia superioribus temporalibus & quidem, ut ait Paulus discolit. Hinc de facto quo ies grauitas materiae, circa quam veritas lex est talis, ut merito quis existimet Principem voluisse praecipere sub peccato, aut ut si non obediret, fieret ipsi grauius iniuria aut magnum damnum inferetur Reip. censendum quod lex obliget sub peccato, praesertim nisi alia pena, sub qua praeiperetur, posset sufficere ut subditi ad obedientiam aducerentur.

Circa quod aliqui dicunt si Principes statuunt legem aut praecipient aliquid absque determinatione penam pro transgressoribus, legem illam obligare ad mortale, si vero determinent penam, non obligare legem ad culpam sed tantum ad illam penam. Sed cetero hinc etiam respiciendum ad modum, quo communiter intelligitur intentio Principis & naturam materiae; nec prorsus differentia illa a determinatione aut non determinatione penae ex se facit aliquid ad propositum, quia sicut determinatur pena in aliquibus praecceptis, & haec determinatio diceretur sufficere ad liberandum a culpa: ita quando non determinatur re inquitur pena arbitrio Principis aut ministrorum, & illa pena arbitria posset tam bene eximere a culpa quam pena determinata.

Itaque ad naturam materiae & intentionem Principis recipiendum, ut colligatur quando lex ad culpam obliget & quando non.

38. Dico secundo, lex humana non obligat de facto cum gravissime gravi dispendio vita, fama aut aliorum bonorum in casibus ordinariis occurrentibus, bene tamen in

Lex humana non obligat in aliis ex ordinariis ac grauissimis. Hac est communis & patet prima pars ex communis praxi non ieiuniorum propter infirmitatem, non audientium sacram gravibus diebus festis propter eandem rationem, & etiam si tamen probabilitate interea latrones & despoliatores in absentia.

Probatur secunda pars quia in casibus extraordinariis, quando nisi quis exponeret se vita periculo, immiceret magnum damnum Reip. ut nisi miles teneret stationem, aut aggredieret hostes; possunt obligari ad exponendum se vita periculo; hoc enim videatur esse iuris naturae, & communiter redigitur in proxim apud omnes nationes. Sed & quae leges obligant cum vita periculo & gravi bonorum iactura, quae non, ex differentia materiae colliguntur, & ex communis gentium consuetudine.

39. Dico tertio potest lex humana obligare transgressores ad inferendas sibi aliquas penas tam priuatinas, hoc est priuationes aliquorum aetatum alias licitorum, quam positivas, hoc est, ex natura positiva sua molestiam ferentes; non tamen valde graves ut interfectionis, aut mutilationis, sed mediores, quae moraliter non censerentur inhumane ac impossibiles.

Quas etiam est communis & patet prima pars ex communis praxi, nam aliqui obligantur ad manendum domini suae, & ad eundem ad carcere, ad abstinentiam a vino, &c. aut recitandas orationes tales vel tales, ad perendam dinare y. veniam, ad restitutionem talium vel talium bonorum &c.

gredores Ratio etiam a priori est, quia cum non sit ylla impo- eas sibi sibilitas moralis in hoc quod quis sibi infligit, huiusmodi inferant. penas, nulla est ratio ob quam posset teneri ad obedientiam in aliis rebus, potius quam in his; quia ad bonum commune potest sepe conduceere quod quis obligetur ad huiusmodi penas sibi infligendas.

Secunda pars patet, quia ex terminis apparet indecens obligare ad talen penam sibi infligendam, & ipso amorem impossibilitas eam infligendi, redderet infidem talen, quod non nisi male praeciperetur.

Vnde si quis damnaretur ad mortem inedia subeundam, & apponenter ipsi cibus, non teneretur ad abstinentiam ab ipso. Si queras autem, an saltus posset in conscientia cuius questis ratio dubitandi pro parte affirmativa est, quod videtur teneri ad conseruationem vitae quamdiu licite potest eam conseruare: tum autem posse licite comedere ut resolutum est, & consequenter posset licite comedere vitam conseruare. Pro altera vero parte negatur, ut quod quamvis posset conseruare vitam, quia tamen iuste damnatur ad illam penam, videatur eum, si velit, posse eam sibi inferre ex affectu iustitiae.

Respondeo mihi probabilis videri quod non possit abstinere, quia iuris naturalis est quod conferuet vitam quam potest honeste; potest autem in illo casu; vnde quamvis pena illa iuste ordinata sit, tamen non ab eo iuste infligi debet propter rationem praemissam; & certum est quod non possit quicunque quamcumque penam etiam iustum infligere. Si etiam ultius queras, an possit quis piam illum cibos administrare.

Respondeo imprimis Ministros Iustitiae non posse, quia ad illos ex officio spectat concurrere ad executionem iustitiae & eam non impedire. Possent vero parentes & propinquoi cognati ac stricta amicitia conjuncti quando commode posset absque modo indecens iuri illata Ministros Iustitiae, & consequenter deberent, etiam specialiter id ipsi prohiberetur, modo aliud detriumentum grande inde non succederet; qui propter coniunctionem illam magnam parentela & amicitia, crudele esset id ipsi prohiberi, sicut crudele esset ipsi reo inhibere a cibo proposito abstinentiam, & eadem ipsa coniunctio videtur eos obligare ad conseruationem vita ipsius.

De aliis vero crederem eos non posse, si id prohibeat ipsi expresse; si vero non prohibeat, possunt quidem quia nihil impedit non tenerentur vero quia iusta damnatio rei tolleret obligationem, quae alias esset turis naturae.

Circa quod queritur an damnatus ad mortem possit fugere & effringere carcere ut fugiat, aut occidere custodes vel eos mutilare, aut grauiter lacerare.

Respondeatur autem communiter quod non possit ad fugiendum interficere aut mutilare Ministros iustitiae, quod apparet certum ex terminis, bene tamen potest fugere aut effringere carcere ut fugiat, & alii possunt praeter Ministros Iustitiae, uadere ipsi fugam ac da e ipsi adiumenta; non tamen possunt effringere carcere pro illo. Sed hoc etiam dependet a voluntate Principis & consuetudine; nam certe non dubito quin posset obligare in conscientia Princeps ad non fugiendum, & multo magis posset obligare alios ad non adiuuandum ipsius fugam consilio vel auxilio; & qua ratione possent aliqui dare instrumentum ad fugiendum, possent etiam ex natura rei clam absque violentia tempore carcere, nisi particulariter unum prohiberetur & alterum permitteretur.

Sed existimare hic etiam distinguendum sicut in causa praecedenti, de consanguinitate vicina ac stricta amicitia coniunctis, & de aliis; iisque plus in hoc genere licet quam his sed & illis etiam nihil liceret, quando fuga ipsius posset edere in praeiudicium Reip. ut facile posset contingere.

Et haec breuiter de hac materia hic subiecte placuit. Ceterum opto ex animo ut omnia cedant in omnipotentis Dei, B. V. M. & SS. Francisci ac Patritii laudem & honorem. Amen.

Finis Ethicæ.

TRAGTA